

Law No. 962-XII of 17 April 1991 On Rehabilitation of Victims of Political Repressions in Ukraine

[Pro reabiliatsiyu zhertv politichnikh repressiv na Ukraini].

This law aim was to start a process of rehabilitation of those victims of the Communist regime and whose sentences had not been set aside during Khrushchev's 1950s-60s rehabilitation campaign. The 1991 Rehabilitation Act only included those who had not collaborated with the Nazis and had not been found guilty of war crimes.

The Law of Ukraine "On Rehabilitation of Victims of Political Repressions in Ukraine" (hereinafter the Law) liquidates consequences of illegality which were committed on political grounds in relation to Ukrainian citizens. It renews citizens' rights, sets compensation for illegal repressions and privileges to the rehabilitated.

The rehabilitated are the persons who:

- on political grounds were groundlessly pleaded guilty by courts or underwent repressions of extra-judicial bodies and in any other extra-judicial proceedings for commitment on the territory of Ukraine of actions considered as counter-revolution crimes by criminal legislation of Ukrainian SSR until USSR Law "On Criminal Responsibility for State Crimes" of December 25, 1958 came into effect;
- were pleaded guilty for anti-Soviet agitation and propaganda according to Article 7 of USSR Law "On Criminal Responsibility for State Crimes" of December 25, 1958 and Article 62 of the Criminal Code of Ukraine in the wordings which was valid until adoption of the Law of Ukrainian SSR "On Approval of the Ukrainian SSR Verkhovna Rada Presidium Decree of April 14, 1989 "On Amendments and Additions to the Criminal and Criminal Procedural Codes of Ukrainian SSR";
- were pleaded guilty for spreading of the deliberately untrustworthy fabrications which defamed Soviet state and social regime i.e. according to Article 187-1 of the Criminal Code of Ukraine;
- were pleaded guilty for violation of laws on church and state separation, church and school separation, encroachment on a person and citizen's rights as regards to conducting of religious ceremonies, if the committed actions were not connected with causing harm to citizens' health or sexual dissolution;
- underwent obligatory measures of medical character due to political grounds.

The Law envisages renewal of the rehabilitated in all public rights including the right to reside in settlements and places where they permanently resided before repressions. The Law spreads this right also to members of their families.

It is also stipulated that the persons acknowledged by the tribunal or court as those who are not subject of rehabilitation shall be given the copy of resolution and in case of acknowledgement to be illegally condemned or punished on decision of extra-judicial body - the rehabilitation certificate.

Solutions of questions related to establishment of the fact of dispossession of kulaks (wealthy village proprietors), administrative resettlement, compensation of material losses, renewal of labor, housing, pension and other rights of the citizens rehabilitated according to this Law shall be put on oblast, city and district councils of people's deputies. With this purpose councils of people's deputies shall create staff commissions. Provisions about these commissions shall be approved by the Cabinet of Ministers of Ukraine.

ЗАКОН УКРАЇНИ

Про реабілітацію жертв репресій комуністичного тоталітарного режиму 1917-1991 років

{Назва Закону в редакції Закону [№ 2325-VIII від 13.03.2018](#)}

(Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР), 1991, № 22, ст.262)

{Вводиться в дію Постановою ВР
[№ 963-XII від 17.04.91](#), ВВР, 1991, № 22, ст.263}

{Із змінами, внесеними згідно із Законами
[№ 2353-XII від 15.05.92](#), ВВР, 1992, № 32, ст.456
[№ 2803-XII від 19.11.92](#), ВВР, 1993, № 2, ст.9
[№ 107-VI від 28.12.2007](#), ВВР, 2008, № 5-6, № 7-8, ст.78 - зміни діють по 31 грудня 2008 року}

{Додатково див. Рішення Конституційного Суду [№ 10-рп/2008 від 22.05.2008](#)}

{Із змінами, внесеними згідно із Законами
[№ 1760-VI від 15.12.2009](#), ВВР, 2010, № 8, ст.62
[№ 5477-VI від 06.11.2012](#), ВВР, 2013, № 50, ст.693
[№ 1812-VIII від 17.01.2017](#), ВВР, 2017, № 7-8, ст.51
[№ 2249-VIII від 19.12.2017](#), ВВР, 2018, № 6-7, ст.43
[№ 2325-VIII від 13.03.2018](#), ВВР, 2018, № 20, ст.189
[№ 2542-VIII від 18.09.2018](#), ВВР, 2018, № 42, ст.332}

{У найменуванні і тексті Закону слова "Української РСР", "УРСР" та "Радою Міністрів УРСР" замінено відповідно словами "України" та "Кабінетом Міністрів України" згідно із Законом [№ 2353-XII від 15.05.92](#)}

Верховна Рада України від імені Українського народу - громадян України всіх національностей,

висловлюючи глибоке співчуття жертвам репресій комуністичного тоталітарного режиму 1917-1991 років, членам їхніх сімей та родичам,

керуючись положеннями [Загальної декларації прав людини 1948 року](#), [Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року](#) та беручи до уваги резолюції Парламентської Асамблеї Ради Європи № 1096 (1996) щодо ліквідації спадщини колишніх комуністичних тоталітарних режимів, № 1481 (2006) від 26 січня 2006 року щодо необхідності міжнародного засудження злочинів тоталітарних комуністичних режимів,

враховуючи, що у 1917-1991 роках комуністичним тоталітарним режимом та його репресивними органами здійснювалася політика державного терору, унаслідок чого мільйони людей зазнали репресій з політичних, соціальних, класових, національних, релігійних та інших мотивів, були позбавлені життя, волі, майна, депортовані, заслані, вислані на спецпоселення за межі України та СРСР, примусово переселені, виселені, залучені до примусової праці в умовах обмеження свободи, примусово репатрійовані та інтерновані, позбавлені громадянства, примусово поміщені до психіатричних закладів, позбавлені чи

іншим чином обмежені у своїх громадянських правах і свободах, зазнали катувань, переслідувань щодо себе та членів своєї сім'ї, інших фізичних чи моральних страждань,

беручи до уваги засудження [Законом України](#) "Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки" комуністичного тоталітарного режиму та визнання його злочинним,

засуджуючи репресії, що здійснювалися комуністичним тоталітарним режимом та його репресивними органами протягом 1917-1991 років на території України, та відмежовуючись від методу державного терору в управлінні державою, приймає цей Закон.

{Пreamбула в редакції Закону [№ 2325-VIII від 13.03.2018](#)}

Стаття 1. Метою цього Закону є відновлення історичної справедливості, встановлення порядку реабілітації репресованих осіб та осіб, які потерпіли від репресій комуністичного тоталітарного режиму 1917-1991 років, відновлення їхніх політичних, соціальних, економічних та інших прав, визначення порядку відшкодування шкоди, завданої таким особам унаслідок репресій комуністичного тоталітарного режиму 1917-1991 років, недопущення повторення злочинів тоталітарних режимів.

{Стаття 1 із змінами, внесеними згідно із Законом [№ 2353-XII від 15.05.92](#); в редакції Закону [№ 2325-VIII від 13.03.2018](#)}

Стаття 1¹. У цьому Законі наведені нижче терміни вживаються в такому значенні:

вислання - примусове виселення особи з місця її проживання з встановленням заборони на проживання у визначеній місцевості або примусове виселення чи переселення особи з місця її проживання в іншу місцевість або за межі СРСР;

депортація - примусове виселення народів, етнічних, етноконфесійних, соціальних або інших груп населення з місць їхнього постійного проживання з політичних, класових, соціальних, релігійних, національних мотивів;

заслання - примусове переміщення особи з місця її проживання з обов'язковим поселенням у певній місцевості, спецпоселенні, встановленням обмеження на право пересування та заборони виїзду з місця спецпоселення;

інтернування - примусове затримання, ув'язнення, переселення під нагляд репресивних органів іноземців, які під час Другої світової війни перебували на території СРСР;

інші репресивні органи - Верховний Суд, Верховний касаційний суд, військові трибунали, Головне розвідувальне управління (Розвідувальне управління Штабу Робітничо-селянської червоної армії, Четверте управління Штабу Робітничо-селянської червоної армії, Інформаційно-статистичне управління Робітничо-селянської червоної армії, Розвідувальне управління Робітничо-селянської червоної армії, П'яте управління Народного комісаріату оборони, Розвідувальне управління Генерального штабу Червоної армії, Головне розвідувальне управління Народного комісаріату оборони, Головне розвідувальне управління Генерального штабу Збройних сил), Головне управління виправно-трудових таборів, трудових поселень та місць ув'язнення, Головний Суд Автономної Молдавської Соціалістичної Радянської Республіки, губернські суди, Міністерство внутрішніх справ, Міністерство охорони громадського порядку, Міністерство юстиції, Найвищий суд, народні суди, Народний комісаріат юстиції, обласні суди, окружні (округові) суди, прокуратура Верховного Суду, прокуратура (Генеральна прокуратура, Державна прокуратура), районні (міські) народні суди, Управління контррозвідки "СМЕРШ", а також інші репресивні органи або їхні територіальні,

функціональні, структурні підрозділи, крім органів або структурних підрозділів, віднесених цим Законом до позасудових органів;

класовий мотив - застосування репресій на підставі отримання особою або членами її сім'ї "нетрудових" доходів чи прибутків (відсотків з капіталу, прибутків з підприємств, надходжень від нерухомого майна тощо) або використання особою чи членами її сім'ї найманої праці з метою одержання прибутку, або належності особи до "куркулів";

національний мотив - застосування репресій на підставі належності особи або осіб до певної нації, національності, етнічної групи або народності;

позасудові органи - колегія Всеросійської надзвичайної комісії по боротьбі з контрреволюцією і саботажем при Раді народних комісарів, колегія Всеросійської надзвичайної комісії по боротьбі з контрреволюцією, спекуляцією та службовими злочинами при Раді народних комісарів, колегія Всеукраїнської надзвичайної комісії для боротьби з контрреволюцією, спекуляцією, саботажем та службовими злочинами, колегії губернських надзвичайних комісій, колегії повітових надзвичайних комісій, районні та повітові політбюро, революційні трибунали, Верховний касаційний трибунал, Верховний революційний трибунал при Всеукраїнському центральному виконавчому комітеті, Державний комітет оборони, Єдиний верховний трибунал, Державне політичне управління, Комітет державної безпеки, Міністерство державної безпеки, Народний комісаріат внутрішніх справ, Народний комісаріат державної безпеки, особливі наради при Об'єднаному державному політичному управлінні, особливі наради при Державному політичному управлінні, особливі наради при Народному комісаріаті внутрішніх справ, особливі наради при Міністерстві державної безпеки, особливі наради при Міністерстві внутрішніх справ, міжвідомчі позасудові органи у складі Народного комісара внутрішніх справ (начальника Управління Народного комісаріату внутрішніх справ області) та прокурора СРСР або союзної республіки ("двійки"), республіканські або обласні "особливі трійки", Об'єднане державне політичне управління при Раді народних комісарів, Революційний військовий трибунал, а також будь-які інші позасудові органи, що діяли у 1917-1991 роках та призначали санкції за кримінальним законодавством або аналогічні їм;

позбавлення житла - виселення особи без заслання або вислання з житла, ущільнення, примусове переселення особи у гірше житло;

політичний мотив - застосування репресій проти особи, яка сповідувала певну ідеологію, дотримувалася чи здійснювала вираження поглядів, цінностей, позицій, вчиняла дії, що суперечили ідеології комуністичного тоталітарного режиму, на підставі того, що така особа становила реальну або потенційну небезпеку для радянської влади, радянської держави чи радянського ладу;

примусова репатріація - примусове повернення на територію СРСР колишніх громадян СРСР;

релігійний мотив - застосування репресій на підставі належності особи до релігійної течії чи наявності у неї релігійного (неатеїстичного) світогляду;

репресії комуністичного тоталітарного режиму 1917-1991 років (далі - репресії) - засоби примусу, що здійснювалися репресивними органами комуністичного тоталітарного режиму у 1917-1991 роках, зокрема позасудовими органами, проти окремих осіб, груп населення, народів з класових, національних, політичних, релігійних, соціальних мотивів у формах, визначених цим Законом;

репресована особа - особа, яка зазнала репресій з мотивів та у формах, визначених цим Законом;

розкуркулення - примусове вилучення майна у селян, господарство яких визнано заможним;

соціальний мотив - застосування репресій на підставі належності особи або членів її сім'ї до дворянства, офіцерства, купецтва, торгівців, підприємців, духовенства, чиновництва, заможного селянства, іншої соціальної групи або на підставі визнання особи чи членів її сім'ї соціально небезпечними чи соціально шкідливими з політичних чи ідеологічних мотивів;

територія України - територія України станом на 24 серпня 1991 року, а також території, які у період 1917-1951 років входили до складу УРСР (УСРР), на момент перебування цих територій у складі УРСР (УСРР);

трудова армія - формування, об'єднання, армія, що створювалися у 1920-1921 роках на базі управлінь (штабів), з'єднань, частин, запасних частин Робітничо-селянської червоної армії для допомоги народному господарству, а також трудові підрозділи, трудові організації, робітничі колони, що існували у 1941-1946 роках та комплектувалися за рахунок примусової трудової мобілізації населення;

члени сім'ї - чоловік або дружина репресованої особи, діти репресованої особи, у тому числі повнолітні або усиновлені, батьки, вітчим, мачуха репресованої особи, усиновлювач, опікун, піклувальник, а також інші родичі або особи, які на момент здійснення репресій проживали з репресованою особою однією сім'єю і були пов'язані спільним побутом.

{Закон доповнено статтею 1^а згідно із Законом [№ 2325-VIII від 13.03.2018](#)}

Стаття 1^а. Реабілітованими визнаються особи:

1) які до 24 серпня 1991 року були обвинувачені або яким було призначено покарання за рішенням позасудового органу незалежно від діяння або мотивів обвинувачення чи призначення покарання;

2) стосовно яких до 24 серпня 1991 року були здійснені репресії у формах, визначених [статтею 2](#) цього Закону, за рішенням іншого репресивного органу, якщо встановлено факт здійснення репресій проти таких осіб з класових, національних, політичних, релігійних, соціальних мотивів;

3) стосовно яких до 24 серпня 1991 року були здійснені репресії за рішенням іншого репресивного органу, якщо встановлено недоведеність вини таких осіб у скоєнні злочину або адміністративного правопорушення;

4) які до 24 серпня 1991 року були арештовані, перебували під вартою і яким було пред'явлено обвинувачення за статтями законодавчих актів, передбачених пунктами 1-5, за законодавчими актами, передбаченими [пунктами 6-14](#), за діяння, передбачені [пунктами 15-22](#) статті 3 цього Закону, якщо справи проти таких осіб були припинені під час слідства, попереднього (досудового) слідства або закриті за відсутності події злочину, відсутності складу злочину, недоведеності участі особи у вчиненні злочину;

5) стосовно яких до 24 серпня 1991 року за рішенням іншого репресивного органу були здійснені репресії у формах, визначених [статтею 2](#) цього Закону, за недонесення (неповідомлення) про вчинення або підготовку до вчинення іншою особою діяння, за яке законодавством, що діяло до 24 серпня 1991 року, було передбачено кримінальну або адміністративну відповідальність, за умови що особа, якій призначено покарання за вчинення або підготовку до вчинення такого діяння, була реабілітована в установленому порядку.

{Закон доповнено статтею 1^а згідно із Законом [№ 2325-VIII від 13.03.2018](#)}

Стаття 1^а. Потерпілими від репресій визнаються:

1) чоловік або дружина репресованої особи, який/яка на момент здійснення репресії перебували у шлюбі з репресованою особою;

2) діти репресованої особи, у тому числі усиновлені, які у віці до 18 років залишилися без батька, матері (усиновлювача) внаслідок здійснення репресій проти батька, матері (усиновлювача) або які народилися не пізніше ніж через 10 місяців з дня арешту батька, матері, або які народилися у місці позбавлення волі, на засланні, висланні під час перебування репресованої особи у місці позбавлення волі, на засланні, висланні, залишення репресованої особи для роботи у таборах Народного комісаріату внутрішніх справ у становищі вільнонайманого без права виїзду з прикріпленням до районів табору-будівництва, закріплення репресованої особи за будівництвом згідно з директивою Народного комісара внутрішніх справ та Прокурора СРСР від 29 квітня 1942 року № 185, або які народилися у матері, яку було примусово безпідставно поміщено до психіатричного закладу за рішенням позасудового або іншого репресивного органу, під час перебування матері у такому психіатричному закладі, або які у віці до 18 років перебували, незалежно від тривалості, у спецприймальниках чи розподільниках, спеціальних будинках малюка чи дитячих будинках репресивних органів, або які внаслідок здійснення репресії проти батька, матері були примусово позбавлені імен, включаючи родові імена;

3) інші особи, які на момент здійснення репресії спільно проживали, були пов'язані спільним побутом з репресованою особою або перебували на утриманні репресованої особи.

{Закон доповнено статтею 1³ згідно із Законом [№ 2325-VIII від 13.03.2018](#)}

Стаття 1⁴. Цей Закон у частині визнання реабілітованими, потерпілими від репресій поширюється на осіб, які належать до однієї з таких категорій осіб:

1) особи, зазначені у [статтях 1², 1³](#) цього Закону, якщо репресії стосовно таких осіб були здійснені на території України;

2) особи, зазначені у [статтях 1², 1³](#) цього Закону, які проживали на території України, незалежно від тривалості проживання, і виїхали або з незалежних від їхньої волі обставин були переміщені за межі території України, де стосовно них були здійснені репресії;

3) особи, зазначені у [статтях 1², 1³](#) цього Закону, інформація щодо здійснення репресій стосовно яких міститься в архівних кримінальних справах, інших носіях архівної інформації репресивних органів комуністичного тоталітарного режиму 1917-1991 років, архівних документах, що зберігаються в архівних установах України;

4) особи, зазначені у [статтях 1², 1³](#) цього Закону, які є громадянами України.

Норми [статей 5 і 6](#) цього Закону поширюються на громадян України, крім випадків, передбачених [частиною дев'ятою](#) статті 6 цього Закону.

{Закон доповнено статтею 1⁴ згідно із Законом [№ 2325-VIII від 13.03.2018](#)}

Стаття 2. Формами репресій визнаються:

1) позбавлення життя;

2) позбавлення волі (ув'язнення) або обмеження волі;

3) примусове безпідставне поміщення здорової людини до психіатричного закладу за рішенням позасудового або іншого репресивного органу;

4) примусове позбавлення громадянства СРСР, УРСР (УСРР) і вислання за межі СРСР;

5) заслання;

6) вислання;

7) депортація;

8) обмеження у праві проживання в окремих містах, місцевостях або адміністративно-територіальних одиницях;

9) подовження під час Другої світової війни 1939-1945 років для особи, яка відбула покарання, строку позбавлення волі "до закінчення війни" або залишення особи у таборах Народного комісаріату внутрішніх справ для роботи у статусі вільнонайманих працівників;

10) примусове направлення особи до трудової армії;

11) утримання у перевірочно-фільтраційних таборах або пунктах особи, яка повернулася в СРСР шляхом добровільної або примусової репатріації;

12) примусове направлення особи після перевірочно-фільтраційного табору або пункту на відбудову народного господарства;

13) позбавлення майна шляхом:

націоналізації;

експропріації;

конфіскації за рішенням або вироком репресивного органу;

розкуркулення;

вилучення репресивним або іншим органом під час здійснення обшуку;

14) позбавлення житла;

15) застосування або поширення дії закону чи іншого нормативного акта про кримінальну відповідальність, який встановлює злочинність діяння, посилює кримінальну відповідальність чи іншим чином погіршує становище особи, на особу, яка вчинила відповідне діяння до набрання чинності таким законом або актом;

16) застосування або поширення дії закону або іншого нормативного акта про адміністративну відповідальність, який визначає діяння як адміністративне правопорушення, посилює адміністративну відповідальність чи іншим чином погіршує становище особи, на особу, яка вчинила відповідне діяння до набрання чинності таким законом або актом;

17) призначення за вчинений злочин чи адміністративне правопорушення більш суворого покарання, ніж передбачено за такий злочин чи адміністративне правопорушення законом або іншим нормативним актом про кримінальну чи адміністративну відповідальність, яке є явно неспівмірним із ступенем тяжкості вчиненого злочину або характером адміністративного правопорушення;

18) захоплення заручників;

19) інтернування;

20) гласний або негласний нагляд з боку репресивних органів;

21) призначення покарання за втечу з місця відбування покарання, якщо особа перебувала у місці відбування покарання внаслідок репресій;

22) позбавлення або обмеження виборчих, трудових, інших громадянських прав;

23) інші обмеження прав і свобод осіб, які були визнані соціально небезпечними для радянської влади, радянської держави чи радянського ладу, що здійснювалися репресивними органами, зокрема позасудовими органами, з мотивів, визначених цим Законом.

{Стаття 2 в редакції Закону [№ 2325-VIII від 13.03.2018](#)}

Стаття 3. Ознакою здійснення репресій є факт обвинувачення або призначення покарання особі до 24 серпня 1991 року за:

1) статтями 57-64, 67, 68 (у частині приховування або пособництва діянням, передбаченим статтями 57-64, 67), 69-70, 71-73 Кримінального кодексу УСРР 1922 року та аналогічними статтями кримінальних кодексів інших союзних республік, що входили до складу СРСР;

2) статтями 54¹-54⁶, 54⁷-54¹⁴, частиною другою статті 58, частиною другою статті 58¹, статтею 67 (у частині агітації до вчинення діянь, передбачених статтями 57-59, 63-66), статтями 75¹, 80, частиною першою статті 80¹, статтями 81, 85¹, 110-114 Кримінального кодексу УСРР 1927 року та аналогічними статтями кримінальних кодексів інших союзних республік, що входили до складу СРСР;

3) статтями 56, 57, 58, 61, 62, 62¹, а також статтею 64 (у частині участі в антирадянській організації або організаційної діяльності щодо діянь, кваліфікованих за вищезазначеними статтями), статтею 187¹, частиною першою статті 187² [Кримінального кодексу УРСР 1960 року](#) (у редакції до 28 жовтня 1989 року) та аналогічними статтями кримінальних кодексів чи кримінальних законів інших союзних республік, що входили до складу СРСР;

4) статтею 7 Закону СРСР "Про кримінальну відповідальність за державні злочини" від 25 грудня 1958 року;

5) статтями 2-5, 8, 10, 12-14 Положення про злочини державні (контрреволюційні та особливо небезпечні для Союзу РСР, злочини проти порядку управління), затвердженого Центральним виконавчим комітетом СРСР 25 лютого 1927 року;

6) Постановою Центрального виконавчого комітету і Ради народних комісарів СРСР "Про заходи з укріплення соціалістичної перебудови сільського господарства у районах суцільної колективізації і по боротьбі з куркульством" від 1 лютого 1930 року;

7) Постановою Центрального виконавчого комітету і Ради народних комісарів СРСР "Про охорону майна державних підприємств, колгоспів і кооперації та зміцнення громадської (соціалістичної) власності" від 7 серпня 1932 року;

8) Указом Президії Верховної Ради СРСР "Про виселення з Української РСР осіб, які злісно ухиляються від трудової діяльності у сільському господарстві і ведуть антигромадський, паразитичний спосіб життя" від 21 лютого 1948 року;

9) Указом Президії Верховної Ради СРСР "Про виселення у віддалені райони осіб, які злісно ухиляються від трудової діяльності у сільському господарстві та ведуть антигромадський, паразитичний спосіб життя" від 2 червня 1948 року;

10) Указом Президії Верховної Ради СРСР "Про відповідальність робітників і службовців підприємств військової промисловості за самовільний відхід з підприємств" від 26 грудня 1941 року;

11) Постановою Політбюро Центрального комітету Всесоюзної комуністичної партії (більшовиків) "Про заходи щодо ліквідації куркульських господарств у районах суцільної колективізації" від 30 січня 1930 року;

12) Постановою Ради Міністрів СРСР "Про виселення з Української РСР осіб, які злісно ухиляються від трудової діяльності у сільському господарстві і ведуть антигромадський, паразитичний спосіб життя" від 21 лютого 1948 року;

13) Постановою Ради Міністрів СРСР "Про порядок застосування Указу Президії Верховної Ради СРСР від 21 лютого 1948 року "Про виселення з Української РСР осіб, які злісно ухиляються від трудової діяльності у сільському господарстві і ведуть антигромадський, паразитичний спосіб життя" від 3 червня 1948 року;

14) директивою Народного комісара внутрішніх справ та Прокурора СРСР від 29 квітня 1942 року № 185;

15) порушення законодавчих актів про відокремлення церкви від держави та школи від церкви;

16) посягання на особу та права громадян під виглядом здійснення релігійних обрядів;

17) ухилення від служби у Робітничо-селянській червоній армії (радянській армії) з політичних або релігійних мотивів;

18) несплату податків, якщо їх розмір було визначено особі як для "куркульського" або "середняцького" господарства;

19) антирадянську агітацію та пропаганду;

20) поширення "завідомо неправдивих вигадок, що ганьблять радянський державний або суспільний лад";

21) диверсії, шкідництво, саботаж, терористичні акти, організацію руйнувань або пошкоджень вибухом, підпалом чи в інший спосіб залізничних шляхів, інших шляхів та засобів сполучення, засобів зв'язку, громадських складів, адміністративних або промислових будівель, водогонів, шпигунство, збройні вторгнення на територію України або СРСР, організацію збройних формувань, участь у збройних формуваннях, якщо зазначені дії вчинялися з метою здобуття (відновлення) або захисту незалежності України особами, зазначеними у [статті 1](#) Закону України "Про правовий статус та вшанування пам'яті борців за незалежність України у XX столітті", і в архівних кримінальних справах, інших носіях архівної інформації репресивних органів комуністичного тоталітарного режиму 1917-1991 років, архівних документах, інших документах та матеріалах міститься інформація про участь таких осіб у боротьбі за незалежність України у XX столітті;

22) недонесення (неповідомлення) про вчинення або підготовку до вчинення іншою особою діяння, за яке законодавством, що діяло до 24 серпня 1991 року, було передбачено кримінальну або адміністративну відповідальність, за умови що особа, якій призначено покарання за вчинення або підготовку до вчинення такого діяння, була реабілітована в установленому порядку.

Ознакою здійснення репресій також є факт обвинувачення або призначення покарання особі до 24 серпня 1991 року у формі, визначеній [статтею 2](#) цього Закону, за іншими законодавчими актами СРСР, УРСР (УСРР), інших союзних республік у складі СРСР, якщо в архівній кримінальній справі такої особи, інших носіях архівної інформації репресивних органів комуністичного тоталітарного режиму 1917-1991 років, архівних документах, інших документах та матеріалах міститься інформація про те, що таке обвинувачення або покарання було застосовано до особи з класових, національних, політичних, релігійних або соціальних мотивів.

{Стаття 3 в редакції Закону [№ 2325-VIII від 13.03.2018](#)}

Стаття 4. Поновити реабілітованих в усіх громадянських правах, у тому числі в праві проживання в населених пунктах і місцевостях, в яких вони постійно проживали до репресій, поширивши це право на членів їх сімей.

Визнати недійсними пов'язані з застосуванням репресій рішення про позбавлення державних нагород, учених ступенів, військових, спеціальних і почесних звань, пенсій та інших прав.

За бажанням реабілітованого або його родичів у разі смерті реабілітованого повідомлення про реабілітацію має бути безкоштовно опубліковано в пресі чи іншим способом доведено до відома громадськості за місцем роботи або проживання реабілітованого.

Стаття 5. Встановити для осіб, які відбували покарання у вигляді позбавлення волі або примусового поміщення у лікувальні заклади і згодом реабілітовані відповідно до цього Закону, грошову компенсацію у розмірі однієї мінімальної заробітної плати за кожний місяць позбавлення волі, але не більш як 75 мінімальних заробітних плат. Одноразово як грошова компенсація реабілітованій особі виплачується до 15 мінімальних заробітних плат, а решта належних грошей - протягом наступних п'яти років. У разі можливості, на вимогу реабілітованого, вся нарахована грошова компенсація може бути виплачена одноразово. Виплата компенсації спадкоємцям не проводиться, крім випадків, коли компенсація була нарахована, але не отримана реабілітованим.

{Частина перша статті 5 із змінами, внесеними згідно із Законом [№ 2353-XII від 15.05.92](#); в редакції Закону [№ 2803-XII від 19.11.92](#); із змінами, внесеними згідно із Законом [№ 2325-VIII від 13.03.2018](#)}

Вилучені будівлі та інше майно по можливості (якщо будинок незайнятий, а майно збереглося) повертаються реабілітованому або його спадкоємцям натурою. При відсутності такої можливості заявнику відшкодовується вартість будівель та майна.

Не підлягають поверненню (компенсації) будівлі та інше майно, що було націоналізовано (муніципалізовано) на підставі відповідних нормативних актів.

Заяви про компенсацію та повернення майна подаються не пізніше трьох років з моменту набрання чинності цим Законом або з дня одержання особою довідки про реабілітацію згідно з цим Законом.

Порядок виплати компенсації, повернення майна або відшкодування його вартості реабілітованим регулюється Положенням, затверджуваним Кабінетом Міністрів України.

Стаття 6. Реабілітованим громадянам відповідно до цього Закону час тримання під вартою, відбування покарання в місцях позбавлення волі, заслання або перебування на примусовому лікуванні зараховується у потрібному розмірі в стаж роботи для призначення трудових пенсій.

{Частина перша статті 6 із змінами, внесеними згідно із Законом [№ 2325-VIII від 13.03.2018](#)}

Реабілітованим громадянам, які потребують поліпшення житлових умов, надається право на першочергове одержання житла.

В разі смерті реабілітованої особи це право зберігається за одним з подружжя, якщо вони не створили нову сім'ю, а також за батьками і дітьми, які проживали спільно до арешту і у зв'язку з застосуванням репресій втратили право на займане жиле приміщення та потребують поліпшення житлових умов.

Реабілітовані особи, які проживають у сільській місцевості, мають право на одержання безпроцентної позики та першочергове забезпечення будівельними матеріалами для будівництва житла.

Якщо реабілітована відповідно до цього Закону особа стала особою з інвалідністю внаслідок репресій або є пенсіонером, їй надається також право на:

{Абзац перший частини п'ятої статті 6 із змінами, внесеними згідно із Законами [№ 2249-VIII від 19.12.2017](#), [№ 2325-VIII від 13.03.2018](#)}

- одержання пільгових путівок для санаторно-курортного лікування та відпочинку;

- за наявності медичних показань для забезпечення автомобілем і відсутності протипоказань до керування ним - забезпечення автомобілем безоплатно, за наявності медичних показань для забезпечення автомобілем і протипоказань до керування ним - забезпечення автомобілем з правом передачі керування автомобілем члену сім'ї на пільгових умовах, що визначаються Кабінетом Міністрів України;

{Абзац третій частини п'ятої статті 6 в редакції Закону [№ 1760-VI від 15.12.2009](#)}

- безплатний проїзд всіма видами міського пасажирського транспорту (крім таксі) та на автомобільному транспорті загального користування (за винятком таксі) в сільській місцевості в межах адміністративного району за наявності посвідчення встановленого зразка, а в разі запровадження автоматизованої системи обліку оплати проїзду - також електронного квитка, який видається на безоплатній основі;

{Абзац четвертий частини п'ятої статті 6 із змінами, внесеними згідно із Законом [№ 1812-VIII від 17.01.2017](#)}

- зниження оплати жилої площі та комунальних послуг на 50 процентів в межах норм, передбачених чинним законодавством;

- позачергове надання медичної допомоги і 50-процентне зниження вартості ліків за рецептом;

- переважне право на вступ до садівницьких товариств, першочергове право на вступ до житлово-будівельних кооперативів;

- першочергове встановлення телефону.

Особам, реабілітованим відповідно до цього Закону, із числа тих, яких було піддано репресіям у формі (формах) позбавлення волі (ув'язнення) або обмеження волі чи примусового безпідставного поміщення здорової людини до психіатричного закладу за рішенням позасудового або іншого репресивного органу, за їх вибором надаються пільги та інші соціальні гарантії, передбачені цією статтею або [статтею 12](#) Закону України "Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту", а особам із числа таких осіб, яким встановлено інвалідність, - [статтею 13](#) Закону України "Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту" або [пунктом "г"](#) статті 77 Закону України "Про пенсійне забезпечення", або [статтею 47](#) Закону України "Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб".

{Статтю 6 доповнено новою частиною згідно із Законом [№ 2542-VIII від 18.09.2018](#)}

Особи, реабілітовані відповідно до цього Закону, мають право на безоплатну правову допомогу відповідно до закону, що регулює надання безоплатної правової допомоги, щодо питань, пов'язаних з реабілітацією.

{Частина статті 6 в редакції Закону [№ 5477-VI від 06.11.2012](#) - набуває чинності поетапно після початку діяльності центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги - див. розділ II Закону [№ 5477-VI від 06.11.2012](#)}

Реабілітованим, які мають право на передбачені цим Законом пільги, видається посвідчення єдиного зразка, що затверджується Кабінетом Міністрів України.

Видача цього посвідчення проводиться за місцем проживання виконавчими органами відповідних сільських, селищних, міських рад, у тому числі обраними об'єднаними територіальними громадами.

{Частина статті 6 із змінами, внесеними згідно із Законом [№ 2325-VIII від 13.03.2018](#)}

Чинність [статей 4, 5](#) та 6 цього Закону поширюється на жертви політичних репресій, що були реабілітовані до прийняття цього Закону.

{Частину статті 6 виключено на підставі Закону [№ 2325-VIII від 13.03.2018](#)}

Стаття 7. Прийняття рішень з питань визнання осіб реабілітованими або потерпілими від репресій здійснюється Національною комісією з реабілітації (далі - Національна комісія) за поданням регіональних комісій з реабілітації (далі - регіональні комісії).

Розгляд та прийняття рішень з питань визнання осіб реабілітованими або потерпілими від репресій здійснюються за заявою репресованої особи, її спадкоємців, будь-якого члена її сім'ї, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері відновлення та збереження національної пам'яті Українського народу, громадського об'єднання, що провадить діяльність у сфері дослідження історії України ХХ століття та/або надання допомоги громадянам з питань, пов'язаних із реабілітацією жертв репресій тоталітарних режимів (далі - заява).

Заява подається за вибором заявника до регіональної комісії за місцем проживання заявника - фізичної особи, місцезнаходженням заявника - юридичної особи або місцем зберігання архівних кримінальних справ, носіїв архівної інформації репресивних органів комуністичного тоталітарного режиму 1917-1991 років, інших архівних документів, у яких міститься інформація про здійснення репресій.

Відмова у прийнятті та розгляді такої заяви забороняється.

{Стаття 7 із змінами, внесеними згідно із Законом [№ 2353-XII від 15.05.92](#); в редакції [№ 2325-VIII від 13.03.2018](#)}

Стаття 7¹. Національна комісія є спеціальним постійно діючим органом, який утворюється при центральному органі виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері відновлення та збереження національної пам'яті Українського народу, у порядку, визначеному цим Законом.

Завданнями Національної комісії є:

1) розгляд обґрунтованих пропозицій регіональних комісій щодо визнання (відмови у визнанні) осіб реабілітованими або потерпілими від репресій;

2) прийняття рішень про визнання (відмову у визнанні) осіб реабілітованими або потерпілими від репресій;

3) аналіз практики застосування державними органами, органами місцевого самоврядування, їх посадовими особами законодавства з питань реабілітації жертв репресій комуністичного тоталітарного режиму 1917-1991 років.

Національна комісія має право:

1) утворювати постійні та тимчасові робочі органи (правління, секретаріат, комітети, підкомісії, робочі та експертні групи тощо), у тому числі із залученням (за згодою) до їх складу науковців, істориків або інших осіб, які володіють спеціальними знаннями у галузі науки, мистецтва, техніки, ремесла тощо, з правом дорадчого голосу;

2) обирати заступника голови, секретаря Національної комісії, припиняти їхні повноваження;

3) залучати до роботи Національної комісії представників центральних і місцевих органів виконавчої влади, інших державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, громадських об'єднань, наукових та інших установ, а також окремих фахівців за їхньою згодою;

4) одержувати безоплатно від центральних і місцевих органів виконавчої влади, інших державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб, архівних установ, регіональних комісій інформацію, документи та матеріали, необхідні для виконання покладених на Національну комісію завдань, у строк не більше 15 календарних днів, а якщо це стосується надання великого обсягу інформації, документів та матеріалів - не більше 30 календарних днів з дня надходження відповідного звернення Національної комісії до органу, посадової особи, архівної установи або регіональної комісії;

5) розглядати пропозиції та звернення громадян з питань, що належать до компетенції Національної комісії, у порядку, визначеному [Законом України "Про звернення громадян"](#);

6) розглядати інші питання в межах повноважень, визначених цим Законом та положенням про Національну комісію.

Національна комісія діє у складі голови, заступника голови, секретаря та членів комісії. Голова Національної комісії обирається членами комісії на її засіданні. Головою Національної комісії не може бути обрано особу, яка займає посаду державної служби або є посадовою особою місцевого самоврядування.

До складу Національної комісії включаються по одному представнику, делегованому такими органами, установами та посадовими особами:

1) Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини;

2) Міністерством внутрішніх справ України;

3) Службою безпеки України;

4) центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері відновлення та збереження національної пам'яті Українського народу;

5) Генеральною прокуратурою України;

6) науковими установами, що здійснюють дослідження у сфері історії України ХХ століття, громадськими об'єднаннями, що провадять діяльність у сфері дослідження історії України ХХ століття та/або надання допомоги громадянам з питань, пов'язаних з реабілітацією жертв репресій тоталітарних режимів. Загальна кількість представників зазначених установ та об'єднань не може перевищувати чотирьох осіб.

Персональний склад Національної комісії призначається наказом центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері відновлення та збереження національної пам'яті Українського народу.

Національна комісія є повноважною, за умови призначення її персонального складу у кількості не менше шести членів.

Основною формою роботи Національної комісії є засідання, що проводяться за необхідності, але не менше одного разу на квартал. Засідання Національної комісії скликаються за ініціативою голови Національної комісії, його заступника або не менше чотирьох членів Національної комісії. Засідання Національної комісії є правомочним, якщо на ньому присутні не менше п'яти її членів.

Рішення Національної комісії приймаються відкритим голосуванням простою більшістю голосів членів Національної комісії, присутніх на її засіданні. У разі рівного розподілу голосів голос головуючого на засіданні є вирішальним. Рішення Національної комісії підписуються головою Національної комісії (за його відсутності - заступником голови Національної комісії) та секретарем Національної комісії і засвідчуються круглою печаткою центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері відновлення та збереження національної пам'яті Українського народу.

Засідання Національної комісії проводяться відкрито. Голова Національної комісії має право прийняти рішення про проведення засідання (або розгляд окремого питання) у закритому режимі, якщо буде здійснюватися розгляд конфіденційної інформації і особи, яких вона стосується, заборонили її розголошення.

Особи, присутні на засіданнях Національної комісії, що проводяться відкрито, мають право здійснювати фіксацію таких засідань, у тому числі за допомогою технічних засобів.

Організаційно-технічне та фінансове забезпечення діяльності Національної комісії здійснює центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері відновлення та збереження національної пам'яті Українського народу.

Положення про Національну комісію затверджується центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сферах культури та мистецтв, відновлення та збереження національної пам'яті.

{Закон доповнено статтею 7¹ згідно із Законом [№ 2325-VIII від 13.03.2018](#)}

Стаття 7¹. Регіональні комісії є постійно діючими колегіальними органами, що утворюються в Автономній Республіці

Крим, областях, містах Києві та Севастополі Радою міністрів Автономної Республіки Крим, головами обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій.

Завданнями регіональних комісій є:

1) прийняття заяв про визнання осіб реабілітованими або потерпілими від репресій у порядку, визначеному цим Законом;

2) попередній розгляд на своїх засіданнях обставин, пов'язаних із здійсненням репресій проти конкретної особи, опрацювання та дослідження матеріалів архівної кримінальної справи, інших доказів, заслуховування пояснень заявника або інших осіб щодо обставин здійснення репресій проти конкретної особи;

3) подання Національній комісії обґрунтованих пропозицій щодо можливості визнання (відмови у визнанні) особи реабілітованою або потерпілою від репресій разом із документами, зазначеними у пунктах 1 і 2 цієї частини;

4) надання допомоги репресованим особам, іншим особам в одержанні необхідних документів, пов'язаних із реабілітацією;

5) розгляд пропозицій та звернень громадян з питань, що належать до компетенції регіональних комісій, у порядку, визначеному [Законом України](#) "Про звернення громадян".

Регіональні комісії мають право:

1) утворювати постійні та тимчасові робочі органи (правління, секретаріат, комітети, підкомісії, робочі та експертні групи тощо), у тому числі із залученням (за згодою) до їх складу науковців, істориків або інших осіб, які володіють спеціальними знаннями у галузі науки, мистецтва, техніки, ремесла тощо, з правом дорадчого голосу;

2) залучати до роботи регіональних комісій представників місцевих органів виконавчої влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, громадських об'єднань, наукових та інших установ, а також окремих фахівців за їхньою згодою;

3) одержувати безоплатно від центральних і місцевих органів виконавчої влади, інших державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб, архівних установ інформацію, документи та матеріали, необхідні для виконання покладених на регіональні комісії завдань, у строк не більше 15 календарних днів, а якщо це стосується надання великого обсягу інформації, документів та матеріалів - не більше 30 календарних днів з дня надходження відповідного звернення регіональної комісії до органу, посадової особи або архівної установи.

Регіональна комісія діє у складі голови, заступника голови, секретаря та членів регіональної комісії. Голова регіональної комісії обирається членами регіональної комісії на її засіданні. Головою регіональної комісії не може бути обрано особу, яка займає посаду державної служби або є посадовою особою місцевого самоврядування.

До складу регіональної комісії включаються по одному представнику, делегованому такими органами, установами та посадовими особами:

1) Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини;

2) територіальним органом Національної поліції України в Автономній Республіці Крим, області, містах Києві та Севастополі;

3) Державним архівом в Автономній Республіці Крим, державним архівом області, міст Києва та Севастополя;

4) регіональним органом Служби безпеки України, територіальна компетенція якого поширюється на Автономну Республіку Крим, область, міста Київ та Севастополь;

5) центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері відновлення та збереження національної пам'яті Українського народу;

6) Верховною Радою Автономної Республіки Крим, обласними, Київською та Севастопольською міськими радами;

7) регіональною прокуратурою, територіальна юрисдикція якої поширюється на Автономну Республіку Крим, область, міста Київ та Севастополь;

8) науковими установами, що здійснюють дослідження у сфері історії України ХХ століття, громадськими об'єднаннями, що провадять діяльність у сфері дослідження історії України ХХ століття та/або надання допомоги громадянам з питань, пов'язаних із реабілітацією жертв репресій тоталітарних режимів. Загальна кількість представників зазначених установ та об'єднань не може перевищувати чотирьох осіб.

Положення про регіональну комісію розробляється і затверджується Радою міністрів Автономної Республіки Крим, головами обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій на основі типового положення про регіональну комісію, що затверджується центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сферах культури та мистецтв, відновлення та збереження національної пам'яті.

Організаційно-технічне та фінансове забезпечення діяльності регіональної комісії здійснює апарат Ради міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій.

{Закон доповнено статтею 7^а згідно із Законом [№ 2325-VIII від 13.03.2018](#)}

Стаття 8. Попередній розгляд обставин, пов'язаних із здійсненням репресій проти конкретної особи, здійснюється регіональною комісією. Для цього регіональна комісія досліджує матеріали архівної кримінальної справи, інші речові або письмові докази, у тому числі за їх місцезнаходженням, заслуховує пояснення заявника або його представника, інших осіб, яким відомі будь-які обставини, що стосуються здійснення репресій проти конкретної особи, може залучати осіб, які володіють спеціальними знаннями у галузі науки, мистецтва, техніки, ремесла тощо.

За результатами попереднього розгляду обставин, пов'язаних із здійсненням репресій проти конкретної особи, регіональна комісія готує обґрунтовані пропозиції щодо можливості визнання особи реабілітованою або потерпілою від репресій, які разом із зібраними документами та матеріалами подає Національній комісії.

Рішення про визнання особи реабілітованою або потерпілою від репресій приймається Національною комісією за результатом розгляду на її засіданні документів, матеріалів та обґрунтованих пропозицій, отриманих від регіональної комісії.

Під час прийняття рішення про визнання особи реабілітованою або потерпілою від репресій Національна комісія може:

1) з ініціативи члена Національної комісії досліджувати матеріали архівної кримінальної справи, інші речові або письмові докази, у тому числі за їх місцезнаходженням, заслуховувати пояснення заявника або його представника, інших осіб, яким відомі будь-які обставини, що стосуються здійснення репресій проти конкретної особи, у тому числі у разі, якщо такі матеріали, докази або пояснення досліджувалися або заслуховувалися регіональною комісією;

2) з ініціативи члена Національної комісії або за зверненням заявника чи його представника витребувати від центральних і місцевих органів виконавчої влади, інших державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб, архівних установ, регіональних комісій інформацію, документи та матеріали, необхідні для прийняття рішення про визнання особи реабілітованою або потерпілою від репресій;

3) залучати осіб, які володіють спеціальними знаннями у галузі науки, мистецтва, техніки, ремесла тощо, для з'ясування обставин, що мають значення для прийняття рішення.

Національна комісія розглядає обставини, пов'язані із здійсненням репресій проти конкретної особи, та приймає рішення, зокрема і в разі, якщо архівна кримінальна справа не збереглася або якщо за висновками прокуратури чи суду у минулому особі було відмовлено у реабілітації. У разі якщо архівна кримінальна справа не збереглася, розгляд відбувається на підставі дослідження інших наявних речових або письмових доказів, пояснень заявника або його представника, інших осіб, яким відомі будь-які обставини, що стосуються здійснення репресій проти конкретної особи, а також будь-яких інших документів або матеріалів, що містять інформацію про здійснення репресій проти конкретної особи.

Прийняття рішення про визнання особи реабілітованою або потерпілою від репресій лише на підставі пояснень заявника або його представника, інших осіб, яким відомі будь-які обставини, що стосуються здійснення репресій проти конкретної особи, забороняється.

Усі сумніви щодо фактів, на підставі яких стосовно особи були здійснені репресії, тлумачаться на користь особи.

За рішенням Національної комісії попередній розгляд та опрацювання документів і матеріалів, зазначених у частині третій цієї статті, може бути покладений на робочі органи Національної комісії, утворені згідно з [пунктом 1](#) частини третьої статті 7¹ цього Закону. У такому разі відповідні робочі органи повідомляють Національну комісію про результати такого попереднього розгляду та надають свої рекомендації щодо рішення Національної комісії.

Національна комісія може прийняти рішення про визнання особи реабілітованою або потерпілою від репресій повністю або щодо окремих обвинувачень чи фактів здійснення проти такої особи окремих форм репресій, визначених цим Законом, або відмовити у визнанні особи реабілітованою або потерпілою від репресій.

Стосовно осіб, зазначених у [пункті 1](#) частини першої статті 1² цього Закону, Національна комісія перевіряє або встановлює факт обвинувачення або призначення покарання позасудовим органом незалежно від діяння або мотивів обвинувачення чи призначення покарання і приймає рішення про визнання такої особи реабілітованою з огляду на сам факт порушення права на справедливий суд та презумпції невинуватості.

Рішення Національної комісії вручається (надсилається) заявнику протягом 15 робочих днів з дня прийняття. У разі якщо заявником є інша особа, ніж та, яку визнано реабілітованою або потерпілою від репресій, рішення Національної комісії у той самий строк вручається (надсилається) заявнику, а також особі, яку визнано реабілітованою або потерпілою від репресій, крім випадків, коли на день прийняття рішення така особа померла або місце проживання такої особи невідомо.

Усі рішення Національної комісії не пізніше 10 робочих днів з дня їх прийняття оприлюднюються на офіційному веб-сайті центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері відновлення та збереження національної пам'яті Українського народу, а також на офіційних веб-сайтах Ради міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій.

Загальний строк розгляду та прийняття рішень з питань визнання осіб реабілітованими або потерпілими від репресій не може перевищувати трьох місяців з дня подання заяви до регіональної комісії. У разі необхідності строк розгляду та прийняття рішення може бути подовжений рішенням відповідної комісії, але не більш як на один місяць.

Рішення Національної комісії може бути оскаржено в судовому порядку.

{Стаття 8 в редакції Закону [№ 2325-VIII від 13.03.2018](#)}

Стаття 9. Центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері відновлення та збереження національної пам'яті Українського народу, збирає, узагальнює та оприлюднює інформацію про факти та обставини здійснення репресій, про репресованих осіб та осіб, які потерпіли від репресій, надає роз'яснення та рекомендації щодо реалізації норм цього Закону.

Центральні та місцеві органи виконавчої влади, Рада міністрів Автономної Республіки Крим, органи місцевого самоврядування:

1) вживають заходів, спрямованих на підвищення поінформованості громадськості про репресії, розробляють та вдосконалюють навчальні посібники, програми та заходи з історії комуністичного тоталітарного режиму, сприяють створенню та поширенню друкованих, аудіовізуальних та інших творів про репресованих осіб та здійснення репресій, сприяють утвердженню в суспільстві поваги до людської гідності, прав і основоположних свобод людини, розвитку плюралізму та демократії;

2) сприяють діяльності громадських об'єднань репресованих осіб, осіб, які потерпіли від репресій, заохочують та підтримують діяльність інших громадських об'єднань, що проводять дослідницьку та просвітницьку роботу щодо репресій;

3) забезпечують здійснення пошуку, упорядкування та збереження місць поховань на території України та за кордоном осіб, які загинули або померли внаслідок здійснення проти них репресій, сприяють перепохованню останків таких осіб на території України, створюють меморіальні комплекси, споруджують та відновлюють пам'ятники, пам'ятні знаки, присвячені вшануванню пам'яті репресованих осіб.

{Стаття 9 в редакції Закону [№ 2325-VIII від 13.03.2018](#)}

Голова Верховної Ради Української РСР	Л.КРАВЧУК
м. Київ 17 квітня 1991 року № 962-ХІІ	